

OSVRT NA RAZVOJ SESTRINSTVA U KOPRIVNICI

A RETROSPECTIVE OF THE DEVELOPMENT OF NURSING IN KOPRIVNICA

Krešimir Švarc
Koprivnica

Sanja Švarc Janjanin
Opća bolnica »Dr. Tomislav Bardek«
Koprivnica

Primljeno/Received: 11. 9. 2007.
Prihvaćeno/Accepted: 7. 11. 2007.
Rad ima dvije pozitivne recenzije
Stručni rad
Professional paper
UDK/UDC 262.2 (497.5-3)

SAŽETAK

Nakon osvrta na prvobitnu skrb za oboljele, za koju su bile zadužene nekvalificirane osobe, opisuje se bitna promjena u njezi dolaskom prvih Časnih sestara milosrdnica i njihova velika važnost. Slijedi dolazak i prvih medicinskih sestara te njihov rad uz krevet bolesnika, ali i njihova prva djelovanja u preventivnim aktivnostima. Posebno je obrađena ličnost m. s. Marije Brozović te njezin rad u Školskoj poliklinici, poslije osnivačice i prve ravnateljice Bolničarske škole, zatim glavne sestre ustanove i velike reformatorice sestrinstva uvođenjem odjelnih sestara. Ističe se sve više samostalnost sestara kao nezaobilazan dio stručnog tima.

Ključne riječi: Prvobitna skrb, bolničarke, časne sestre milosrdnice, medicinske sestre, njega, preventivni rad, odjelne sestre, više sestre

Key words: first aid, nurses, Sisters of Mercy, medical nurses, care, prevention activity, departmental nurses, senior nurses

Povijest sestrinstva može se usporedno pratiti s razvojem medicine - od prvih začetaka skrbi za bolesne i nemoćne pa sve do današnjega modernog sestrinstva, kao nezaobilazne, samostalne medicinske struke.

Prvobitna skrb bila je u rukama pojedinih žena, uglavnom iz kruga obitelji ili prijatelja oboljelog, temeljena na samaritanstvu i filantropiji. Tako je bilo sve do pojave Florence Nightingale, koja je 1853. g. tijekom Krimskog rata neumorno obilazila ranjenike, pružajući im danju i noću pomoć (Žena sa svjetiljkom), upoznavši se sa strahotama koje su proživljavali ranjeni vojnici. Shvatila je potrebu institucionalnog organiziranja pomoći ranjenicima, bolesnima i nemoćnim te je uspjela 1860. g. u Londonu organizirati prvu školu za bolničarke. Poslije nje poznati liječnik Theodor Billroth otvara takvu školu i u Beču 1882. g.

U malobrojnim bolnicama toga vremena brigu o bolesnima vodile su nekvalificirane ili polukvalificirane bolničarke. Slična je situacija bila i u našoj zemlji. Zdravstvene prilike potkraj 19. i početkom 20. stoljeća bile su loše, bilo je to vrijeme ratova, epidemija i sl. nedaća. No u isto vrijeme počinje i osnivanje prvih zdravstvenih institucija, prvih bolnica nastalih iz ksenodohija, a poslije i prvih antitrahomskih, antituberkuloznih stanica, školskih dispanzera. Sve je to imalo utjecaja da se 1920. g. u Zagrebu osnuje prva Škola za medicinske sestre, koja je u svom programu imala, uz njegu bolesnika, i niz socijalno-medicinskih programa. Novi tip medicinske sestre nije više vezan isključivo uz krevet bolesnika, nego se okreću preventivnim aktivnostima, kućnoj

i obiteljskoj njezi, patronaži i sl., sve do današnje situacije u kojoj je medicinska sestra samostalna zdravstvena djelatnica i nezaobilazna suradnica u radnoj, stručnoj ekipi.

Prilike u Koprivnici u odnosu na razvoj sestrinstva bile su identične u gore opisanom uvodu. Prateći razvoj bolničke djelatnosti od prve javne bolnice u Koprivnici 1869. g., treba spomenuti razdoblje dok je ravnatelj bio dr. Niko Selak (1888. - 1891.), iznimni stručnjak i organizator, koji je uspio malu i zapuštenu bolnicu pretvoriti u za ono vrijeme modernu zdravstvenu bolničku ustanovu. Upravo na inzistiranje dr. Selaka u koprivničku bolnicu dolaze prve tri časne sestre milosrdnice reda Sv. Vinka Paulskog iz Zagreba, koje su u to vrijeme već imale i svoju bolnicu u Zagrebu, a za koje je Gradska uprava preuzela obvezu sagraditi im odvojeni, stambeni dio i odrediti im plaću. Na čelu sa svojom nadstojnicom Deziderijom Brus počele su raditi u bolnici 1. siječnja 1888., a već sljedeće godine taj broj porastao je na pet sestara. Uz njegu bolesnika, časne su sestre vodile kuhinju i praonicu rublja, a nadstojnica i bolničku ljekarnu.

Slijedi dugogodišnje razdoblje dr. Mirka Kasumovića, koji je bio ravnatelj koprivničke bolnice punih 40 godina. U njegovo vrijeme broj časnih sestara iz godine u godinu se povećavao, sredinom 30-ih godina bilo ih je petnaestak, pa možemo reći da je povijest njege bolesnika koprivničke bolnice usko povezana s časnim sestrama. Svoj su posao radile samozatajno, stručno, danju i noću, ne pitajući za radno vrijeme. Uprava bolnice sagradila im je na drugom katu novosagrađene bolničke zgrade, iznad operacijskog trakta, samostanski, klauzurni prostor za stanovanje.

Rad bolnice u to vrijeme bio bi gotovo nemoguć bez tih vrijednih i samoprijegornih djelatnica - uz njegu na kirurškom, internom odjelu i u »kužnom paviljonu«, radile su i kao instrumentarke, u RTG kabinetu, obavljale poslove sterilizacije i dezinfekcije te, kao što je već spomenuto, svaka nadstojnica koja bi došla u bolnicu, preuzela bi vođenje bolničke ljekarne. Zaslužile su da ih se u ovom kratkom osvrtu poimence nabroji, bez detaljnijih podataka. Bile su to: č. s. Priscilijana, Hortulana, Telesfora, Emerencijana, Florentina, Eparhija, Davida, Cveta, Barzimina, Dominicija, Noela, Gervazija, Perpetua, Araneja, Almira.

Nakon Drugoga svjetskog rata, u vrijeme dr. Ladislava Juričića, časne sestre su i dalje radile u bolnici, no nakon 1953. g. u nešto promijenjenim okolnostima. Lokalne vlasti zatražile su da na radnome mjestu sve časne sestre moraju raditi u civilnim haljinama, a samo u njihovim prostorijama, kao i izvan radnog vremena i izvan bolnice, kada su išle u crkvu, mogle su se koristiti svojom redovničkom odorom. Dio njih nije pristao na tu prisilu pa su otišle iz Koprivnice u samostane, neke u mirovinu, a dio ih je ostao raditi i pod tim uvjetom. Budući da u to vrijeme počinje i moj rad u bolnici, dobro se sjećam vrijednih ruku sestara Eparhije, Davide, Noele, a i počeo sam sa svojim prvim operativnim zahvatima, uz instrumentiranje sestre Cvete ili sestre Nade (koja se poslije udala i zasnivala obitelj).

Međutim, nakon pedesetak i više godina isključivog rada samo časnih sestara milosrdnica, i kod nas se pojavljuju prve školovane medicinske sestre. Prvo treba spomenuti činjenicu da je Koprivnica bila jedan od rijetkih gradova u kojima je već 1928. g. otvorena prva javna zdravstvena ustanova - Školski dipanzer, na čelu s dr. Vladom Halavanjom. Zabilježene su i prve medicinske sestre koje su od te godine pa nadalje radile u Školskom dispanzeru. To su Zlata Baldić, Štefanija Holjevac, Marija Pavlović i Sofija Pavleković. Nažalost, o njihovu radu i uopće boravku u Koprivnici nije, osim imena i prezimena, ostalo ništa zapisano.

G. 1937. dolazi u Koprivnicu medicinska sestra Marija Smerdu (poslije udana Brozović). Njezinim dolaskom počinje jedno vrlo važno razdoblje u razvoju sestrinstva, pa se na tu iznimnu osobu treba šire osvrnuti.

Marija Brozović rođena je 13. rujna 1914. g. u Senožecama kod Kopra. U Sloveniji završava osnovno i srednje obrazovanje, a zatim Školu za medicinske sestre u Zagrebu 1936. Odmah nakon završetka te škole započinje se u Crvenom križu Banovine savske u Zagrebu, organizira i vodi

bolničke tečajeve i sudjeluje u karitativnom djelovanju, a 10. studenoga 1937. došla je u Koprivnicu raditi kao medicinska sestra u ondašnjoj Školskoj poliklinici. Od 1928. g., kada je ta prva javnozdravstvena ustanova osnovana u našem gradu, bila je smještena u podrumskim prostorijama ondašnje gimnazije. Imala je ambulantu opće prakse, koju je vodio dr. Vlado Halavanja, te zubnu ordinaciju koju je vodio dr. M. Lendvaj. Osim kurativnog djelovanja, glavni zadatak poliklinike bio je preventivni rad. Obavljali su se sistematski i kontrolni pregledi đaka, pri čemu je s. Brozović aktivno djelovala, provodila antropološka mjerenja, pazila na higijenu i đaka i same škole, obavljala cijepjenja i sl. Na njezino inzistiranje uskoro je u sklopu poliklinike otvorena kupaonica s desetak tuševa. S. Brozović pravila je točan raspored tuširanja, pa su se tako kupaonicom u tjedan dana koristili gotovo svi učenici gimnazije, susjedne Pučke škole, Stručne i Šegrtske škole. S. Brozović je, uz dijeljenje sapuna i ručnika svakom đaku, pazila na red i čistoću u kupaonici.

Slabije uhranjenju djeci s. Brozović je prema posebnom programu svakodnevno davala riblje ulje s kruhom, a sudjelovala je u odabiru đaka koji su se nakon završetka školske godine upućivali na oporavak. Đaci pučke škole upućivali su se u đacku koloniju u Lipiku, a gimnazijalci u Martinšćicu kod Sušaka, sve na teret Higijenskog zavoda u Zagrebu. S. Brozović je osobno posjećivala sve te kolonije, a povremeno bi i pratila određene skupine đaka.

Posebno je zanimljiv podatak da je s. Brozović na početku školske godine obišla one učenike gimnazije koji su zbog udaljenosti od mjesta stanovanja boravili kod određenih obitelji u Koprivnici, kontrolirala uvjete stanovanja, davala određene savjete - počela je tako i s prvim kućnim posjetima.

Već 1939. g. s. Brozović aktivno sudjeluje u organizaciji mnogih higijensko-domaćinskih tečajeva prve pomoći u obližnjim selima i u samom gradu.

Na radu u školskoj poliklinici s. Brozović ostaje do 1945. g., kada prelazi u novoosnovanu Zdravstvenu stanicu, a zatim i Dom narodnog zdravlja, gdje organizira prva savjetovišta za dojenčad i malu djecu, radi neko vrijeme u Antituberkuloznom dispanzeru, epidemiološkoj službi te nastavlja s organizacijom zdravstveno-prosvjetnih predavanja i tečajeva.

G. 1958. Dom narodnog zdravlja i bolnica fuzioniraju se u novu vrstu zdravstvene ustanove - Zdravstveni (malo poslije Medicinski) centar. U to je vrijeme već bilo zaposleno nekoliko sestara. Uspostavlja se nova funkcija, glavna sestra ustanove, koja je ujedno i član uprave te tako sudjeluje u svim važnijim odlukama. Prve godine postojanja centra izmijenile su se dvije glavne sestre: Marija Barilar i Blanka Trnski, a već potkraj 1958. g. tu dužnost preuzela je s. Brozović. Odmah uspostavlja glavne odjelne sestre na pojedinim odjelima, koje su bile pod njezinom stručnom ingerencijom.

Redovito obilazi odjele, kontrolira njegu bolesnika, čistoću i red i sl.

S obzirom na brz stručni razvoj ustanove, sve je izrazitiji manjak medicinskih sestara, pa upravo s. Brozović inicira osnivanje dvogodišnje Bolničarske škole te postaje prvom ravnateljicom. Sama kreira nastavni program, odabire nastavnike, vodi posebnu brigu o praktičnoj edukaciji polaznica, sama predaje u školi. Kroz tu je školu prošlo stotinjak bolničarki, od kojih se poslije tijekom rada u centru većina njih doškolovala za medicinske sestre.

S. Brozović posvetila je svoj život unapređenju zdravstvenih prilika u našem kraju. U mirovini je bila od 1972. g.

Umrla je 1987. g., a pokopana je u Koprivnici u obiteljskom grobu obitelji Brozović.

Uz s. Brozović, u izvanbolničkim djelatnostima bilo je još nekoliko sestara. Najranija je bila s. Irma Pazić, koja je od 1941. g. radila u prvom Antituberkuloznom dispanzeru, koji još nije imao stalnog liječnika, zatim s. Terezija Kelbl, Marija Žeželj, Slavica Mraz, a na bolničkim odjelima, uz prije spomenute časne sestre milosrdnice, među prvima, od 1953. g. bile su s. Barica Jakupić-Stubičar, s. Ljubica Flegar-Kovačić i s. Štefica Salaj.

Od 1961. g. u ustanovu dolaze i prve sestre s višom medicinskom školom. Ta Viša medicinska škola uspostavljena je u Zagrebu 1953. g. Prve više sestre bile su Zdenka Kovačić, Marijana Stanišić i Krunoslava Ivančić. Ovdje treba spomenuti i prvu i jedinu sestru koja je završila posebnu sestrinsku školu stomatološkog smjera Darinku Samoilović.

Prve glavne odjelne sestre bile su na Dječjem odjelu Marija Žeželj, na Plućnom odjelu Marijana Stanišić, Kirurškom odjelu Krunoslava Ivančić, u Kabinetu za transfuziju Zdenka Kovačić, na ginekologiji Štefica Kozić, u rađaonici Anica Seleš.

Idućih godina treba spomenuti imena i drugih medicinskih sestara koje su također obavljale dužnost glavne odjelne sestre i bile zaslužne za razvoj ustanove (sve su završile višu školu): Terezija Vidak, Danica Kuzel, Željka Žardin, Marija Šestak, Nada Blažević, Neda Mikulandra, Đurđa Čić, Slavica Janković, Anica Samaržija, Katica Raić, Marijana Verčević, Marija Kučić, Ana Hruško, Ana Brzak Šubić, Zorica Bači, Hedviga Horvat, Dragica Jalšić, Katica Zlatar, Marija Kertez te na terenu Ivanka Ljubić i već spomenuta Slavica Mraz.

Glavne sestre ustanove nakon s. Brozović bile su Terezija Kelbl, Ivanka Ljubić i Žarka Zalar (koja tu dužnost uspješno obavlja i danas).

Brzi razvoj zdravstvene službe, odnosno medicine, potaknuo je i organiziranje visokoga sestrinskog školovanja te 2005. godine počinje specijalistički diplomski studij Menadžment u zdravstvu, koji uspješno završavaju viša medicinska sestra Vesna Sertić (sestra za planirani otpust), Marina Friščić (glavna sestra Hitne medicine) i Gordana Šantek Zlatar (glavna sestra nefrologije).

Iza ovoga suhoparnog nabiranja faktografskih činjenica kriju se mnogobrojne neprospavane noći, mnoge tjeskobe, brige, pa i strahovi.

Prof. dr. Andrija Štampar jednom je prilikom izrazio misao: »Ako je liječnik mozak, onda je sestra srce zdravstvene zaštite«.

Možda ova misao danas djeluje pomalo anakrono, ona ipak ima svoj puni smisao. Uza sav napredak sestrinstva i njihov sve samostalniji i sofisticiraniji rad, ostale su kao najveće vrijednosti sestrinstva lijepa riječ, utjeha, nasmijano lice koje ulijeva optimizam, toplina u ophođenju.

Među ostalim, i zbog takvih osobina koprivničke medicinske sestre zaslužile su ovaj skromni osvrt.

LITERATURA:

Švarc, Krešimir: Od nekadašnjeg hospita do današnje bolnice, u: Koprivnički liječnički zbornik, Koprivnica 1973.

Švarc, Krešimir: O koprivničkoj bolnici u vrijeme dr. M. Kasumovića, u: Podravski zbornik, Koprivnica 1992.

Švarc Janjanin, Sanja: Zdravstvo i zdravstvene prilike u Koprivnici do 1918., u: Podravski zbornik, Koprivnica 1989.

Brozović, Marija i Stanišić, Marijana: Uloga sestrinske službe u unapređenju zdravstvene zaštite u općini Koprivnica, u: Koprivnički liječnički zbornik, Koprivnica, 1973.

Ivančić, Krunoslava, Ljubić, Ivanka i Kelbl, Terezija: Prikaz rada Podružnice medicinskih sestara u Koprivnici, u: Koprivnički liječnički zbornik, Koprivnica 1973.

Kovačić, Milivoj: Djelovanje sestara milosrdnica u koprivničkoj bolnici, u: Podravski zbornik, Koprivnica 2005.

SUMMARY

Following a retrospective of first aid for the sick provided by unqualified persons, the key changes that took place with the arrival of the Sisters of Mercy and their significance is described. This is followed by the arrival of the first medical nurses and their bedside work with the sick, and of their first preventive healthcare activities. Special attention is given to the person of medical nurse Marija Brozović and her work at the School Health Centre. She would go on to be the founder and first director of the Nursing School, and then the head nurse of the institution and a great reformer of nursing with her introduction of departmental nurses. Emphasis is given to the growing independence of nurses as a vital part of an expert team.